

Millennium: a Közép-európai Egyetem Könyvtárának integrált rendszere

A Közép-európai Egyetem Könyvtára 1999 óta keresett egy olyan rendszert, amellyel sikerülhet lépést tartani a könyvtári és információs világban zajló változásokkal, fejlődéssel. Miután az egyetem vezetősége elkülönített egy összeget egy új integrált könyvtári rendszer vásárlására, a könyvtár meghívásos pályázatot írt ki, s összefoglalta az alapvető követelményeket, amelyeknek a pályázatra meghívott szoftvereknek meg kellett felelniük. A döntés az alapján született, hogy mennyiben tettek eleget ezeknek az elvárásoknak, és mi újat tudtak még nyújtani emellett. Immár két év telt el azóta, hogy a Közép-európai Egyetem Magyarországon elsőként megvásárolta az Innovative Interfaces Inc. Millennium nevű szoftverét.

Az 1990-es években a könyvtárgépesítés olyan átalakuláson ment keresztül, amely nemcsak a könyvtári szolgáltatások definíciójának megváltozásával járt együtt, hanem hatást gyakorolt a különböző források hozzáférési módjaira is. A könyvtári integrált rendszer iránti követelmények sora mind a könyvtárosok, mind a használók részéről ekkor már messze túllépte a korábbi papír alapú folyamatok gépi leképezését, egyszerű automatizálását. Az első integrált rendszerek a helyileg elérhető – elsősorban nyomtatott – dokumentumokhoz biztosították a hozzáférést, ma azonban már a könyvtárak hozzáférést nyújtanak a különböző formátumú és lelőhelyű dokumentumokhoz is. A táguló követelményrendszer készítette a könyvtárakat első automatizálási rendszerük felülvizsgálatára – a kérdés az volt, vajon az eredeti program újabb verzióját válasszák, vagy valami egészen mást. A könyvtárak igénylistájában a következő elemek általánosan kötelezők:

- Átfogó hozzáférés mindenféle rendszerhez, a hagyományosakhoz is.
- Távoli forrásokkal való kapcsolatok létrehozása, ellenőrzése.
- Helyi testreszabás.
- Akadálymentes navigálás a rendszeren belüli funkciók között.
- Erős, ugyanakkor rugalmas keresőmotor.
- Az elismert és elfogadott szabványok támogatása.
- Kompatibilitás a webbel.
- MARC és egyéb formátumok kezelése.

A Közép-európai Egyetem Könyvtára (KEEK) 2000-ben terjesztette az egyetem vezetése elé egy

új, fejlettebb integrált könyvtári rendszer megvételére vonatkozó kérelmét, amely végül 2001 tavaszán zöld utat kapott. A meghívásos pályázatra a könyvtár hat tekintélyes világcéget hívott meg; a pályázatokat kilenctagú bizottság bírálta el, közöttük öt külső szakértővel. A nyertes szoftver az Innovative Interfaces Inc. (III) Millennium elnevezésű rendszere lett.

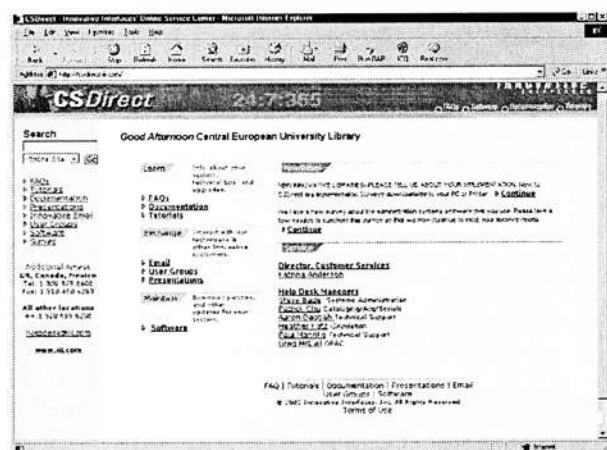
A minden elemében korszerű alkalmazás immár több mint két éve működik a KEEK-ben. Mivel a Millenniumnak azóta sincs más implementációja Magyarországon, érdemes és időszerű is alapvető jellemzőit néhány oldalban bemutatni.

A Millennium általános ismertetése

A három I-vel (III) rövidített Innovative vállalat az 1970-es évek közepétől van jelen a könyvtári automatizálás piacán, s egyike a legnagyobb és leg-sikeresebb ellátóknak ezen a területen. Elsősorban felsőoktatási és kutatóintézeti könyvtárak között örvend népszerűségnek. Több mint 900 ügyfele van, akiken keresztül közel 2800 könyvtárat látnak el világszerte. A cég csúcstermékét, a Millenniumot rendszerint egyetemek és nevesebb akadémiai intézetek választják. 2003-ban az Innovative 100-nál több Millennium rendszert üzemelt be, ezeknek 70%-a egyetemek és műszaki intézmények könyvtáraiba került. Felhasználók világszerte megtalálhatók, sőt nemzeti könyvtárak is tartoznak az Innovative kliensei közé, és nem csak az angol nyelvterületen. Az ügyfelek kapcsolatban állnak nemcsak az Innovative-val, de egymással is, rend-

szeresen találkoznak, saját levelezőlistájuk van, ahol külön érdeklődési körök, könyvtár típusok között is folyamatos a kommunikáció.

Az Innovative munkatársainak több mint a fele rendelkezik könyvtárosi végzettséggel, illetve ennek megfelelő tapasztalattal. A vállalat minden részletre kiterjedő, átfogó információs szolgálatot üzemel, ahol a hét minden napján, napi 24 órában állnak rendelkezésre. Elérhetők telefonon, faxon, e-mailen és az interneten is, online kitölthető adatlapokkal (l. 1. ábra).

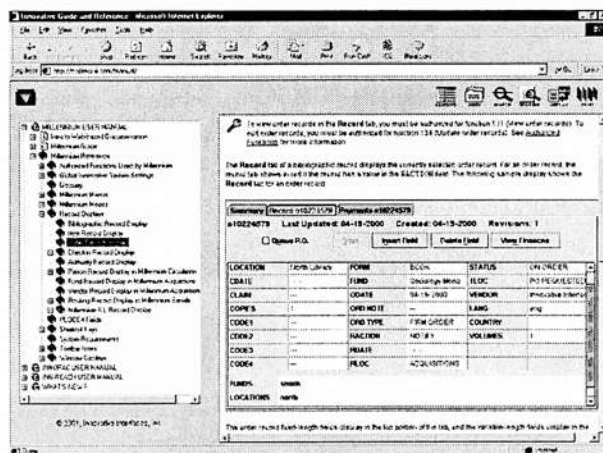
1. ábra

A Millennium szoftver rendszeresen bővül, az aktualizálást az internetről lehet letölteni, de kérésre lemezen vagy szalagon is megküldik a legfrissebb kiegészítéseket. A 2004. évi frissítés anyaga az Innovative negyedszázados fennállásának tiszteletére a „Millennium Silver” nevet kapta.

Az Innovative Help Deskjénél (1. ábra) a problémák kéréseket naplózzák, és nyomon követik. A felhasználók maguk is hozzáférhetnek a még függőben lévő problémáikhoz, amelyeket az Innovative egy webalapú adatbázisban tárol, így lehetőség van rendszeresen újabb, a megoldást tovább segítő információk küldésére. A Millennium gyakorlatilag állandóan elérhető; a szoftver-hardver karbantartása csak nagyritkán igényel leállást – ilyen esetben előre értesítést küldenek.

Az Innovative évente átlagosan 60–70 Millennium rendszert telepít, előre meghatározott, megbeszélt módszerek és időbeosztás alapján. A telepítés során a betanítást is az Innovative képzett oktatói végezték a felhasználó igényeihez és a helyi szokásokhoz alakított adatbázison. A tananyag nyomtatottan rendelkezésre áll, illetve elektronikus formában is elérhető az Innovative honlapján. Az

elektronikus dokumentáció, az online felhasználói kézikönyv részletes MARC-segédletet is tartalmaz a katalogizálási fejezeten belül (l. 2. ábra). A dokumentáció nemcsak az Innovative szerverén, hanem a könyvtár saját szerverén is elérhető, s ez mindig automatikusan együtt frissül a legújabbban telepített szoftververzióval.

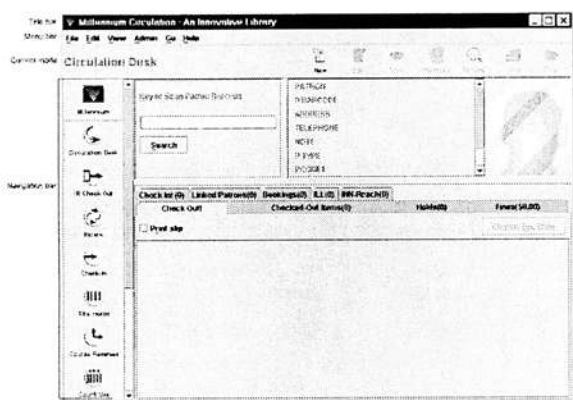

2. ábra

A Millennium dizájnya arra összpontosít, hogy minél inkább segítse a munkamenetet, és mind a könyvtárosok, mind az olvasók a lehető legkisebb erőfeszítéssel érik el a kívánt eredményeket. A rendszer nagyfokú rugalmassága lehetővé teszi a hatékony és eredményes működést a legnagyobb és legforgalmasabb könyvtárakban is. Az elmúlt években a rendszer fejlesztése fokozatosan a webes technológiák felhasználásának irányába fordult, amelyek célja az információk közvetlen eljuttatása a végfelhasználókhöz. A Millennium lehetőséget ad arra, hogy direkt csatolók beépítésével kapcsolat létesüljön a helyi adatok és az interneten, vagy előfizetési adatbázisokban található anyagok között, egyesítve a biztonsági, számlázási és a szerzői jogi védelem jellegzetességeit. Széles körű önkiszolgálási funkciói vannak: helyi beállításokkal az olvasók olyan jogosultságokat (előjegyzések, hosszabbítások stb.) kaphatnak, amelyekkel felszabadíthatják a túlterhelt könyvtárosokat a rutinműveletek alól, s így magától értetődően több idő marad az érdemi könyvtárosi (pl. referenz) munkára.

A végfelhasználók számára a Millennium hatékony és intuitív interfészt biztosít. A publikus hozzáférés a WebOPAC-on keresztül a webszabványokra épül, de számos felhasználót segítő alkalmazást is beépítettek. Ha a katalógusban való keresés eredménytelen, akkor segítő válasz érkezik, megmutatva a böngészőfelületen a keresetközeli

található tételeket, vagy megmutatja, hogy a kereszszavak sorrendjének felcserélése milyen eredményre vezethet. Ha a kiválasztott bibliográfiai rekordon belül külső forrás hiperlinkje is található, és ezt követi a felhasználó, akkor az eredményül kapott oldal egy WebOPAC-os keretbe foglalva jelenik meg, biztosítva azt, hogy a navigáció irányítása a könyvtári katalóguson belül maradjon. A személyzeti funkciók tervezése során is a végfelhasználókra gondolt az Innovative Java alapú grafikus kezelőfelület kialakításával, ami egyszerű billentyűkombinációkkal biztosítja a gyors, hatékony átjárhatóságot a rendszer különböző moduljai között (l. 3. ábra).

3. ábra

A Millennium teljesen integrált rendszer, ahol az összes modul és funkció zökkenőmentesen illeszkedik. A Z39.50 nemcsak az OPAC-hoz van integrálva, de egyik alapvető része a könyvtárközi kölcsönzésnek és a grafikus katalogizálási, szerkesztési modulnak is, lehetővé téve, hogy a bibliográfiai tételt egy távoli, Z39.50-nel kompatibilis adatbázisból (pl. OCLC) egyenesen importáljuk.

A Millennium beállításai rugalmasak és alakíthatóak, hogy a rendszer alkalmazkodjon bármely könyvtári szervezet felépítéséhez, rendszeréhez, stílusához. A helyileg beállítható és könnyen módosítható képernyők lehetővé teszik, hogy a könyvtár a saját egyéniségét mutassa a felhasználóinak.

A szoftver rugalmassága mellett stabilitása is magas fokú – a forgalmazó által megkívánt RAID technológiát alkalmazó hardver pedig biztosítja az állandó rendelkezésre állást. Ha valami véletlen folytán mégis rendszerhiba fordulna elő, akkor az adatok visszaállítása – mivel külön lemezen tárolják őket, és rendszeres mentést végeznek – szinte veszteség nélkül elvégezhető.

Az Innovative úttörő szerepet játszott és játszik az újabb és újabb információs technológiák könyvtári bevezetésében, ugyanakkor gondot visel arra, hogy a korábbi technikai platformról belépő használok is navigálhassanak a rendszerben (pl. támogatja a terminálos elérést). Információs stratégiája a Millennium esetében a következőkből áll:

- UNIX szabványokat használ a szervertechnológiához;
- bővíti a Millennium kliens/szerver architektúráját, hogy kihasználhassa a klienstechnológiák növekvő lehetőségeit;
- bővíti a Java objektumorientált szabványait az alkalmazásokban;
- teljesen integrálja – ahol szükséges – az adott külső eszközt (pl. Oracle).

A Millennium ugyanakkor tartja magát a legtöbb könyvtári és számítástechnikai szabványhoz is. Piacvezető UNIX szerveren fut, amelyet könnyedén lehet bővíteni, minimális költségfordítással. Az Innovative egyik kulcsstratégiája, hogy a felhasználók hardverbefektetése minél tovább használható maradjon, azaz felülről kompatibilis legyen. A Millennium szoftver rendszeresen bővül, az újabb verziók a folyamatos karbantartási szerződésben benne foglaltatnak. S bár a könyvtárosi hozzáférés újabb licencéért külön kell fizetni, a WebOPAC-hoz végtelen számú hozzáférés lehetséges.

A Millennium részletes ismertetése

Az Innovative-nak láthatólag előnyére vált, hogy a Millennium szoftver annyiféle platformon fut – a legnagyobb számban, 90%-ban Compaq Alpha vagy Sun szervereken. Kétféle adatbázis-kezelő programrendszer között lehetett választani, az ORACLE, illetve a saját fejlesztésű C-ISAM között. Mivel az egyetemen a diákok információs rendszerre ORACLE-ra épült, a szoros kapcsolattartás (pl. adatcsere) miatt erre esett a választás.

A Millennium minden műveletet rögzít, hogy ezeket később statisztikai célokra fel lehessen használni. Az archivált adatokat addig lehet megtartani a rendszerben, amíg a könyvtárnak szüksége van rá. Mivel a rendszer egyetlen egységes adatbázist használ, minden összekapcsolt adat azonnal módosul, ha változtatás történik. Az egyik modulban beírt adat azonnal elérhető lesz egy másik modulból. A rendszerfunkciók között pedig egyszerűen lehet közlekedni, billentyűkombinációkkal vagy

egérrel, attól függően, hogy melyiket kedveli jobban a felhasználó.

A Millennium magas fokú személyre szabást engedélyez: lehetőséget nyújt mind a felhasználóknak, mind a könyvtárosoknak, hogy önállóan alakítsák ki munkafelületüket. A rendszer a jellemző értékek és a HTML kódok szerkeszthetőségével teszi rugalmassá a beállításokat. A teljes UNICODE és az ALA karakterkészletet támogatja. Az adatok katalogizálása, indexelése, visszakeresése és megjelenítése történhet UNICODE formátumban, vagy más szabványosított kódlap alapján.

A szoftver a kezdetektől amolyan „fekete doboz” megoldással lett tervezve, hogy a könyvtárosnak ne kelljen bajlódnia a technikai részletekkel. Az Innovative Sűgője a technikai tanácsadó minden olyan munkafolyamatnál, amelyet a személyzeti felületről lehet kezelni, még abban az esetben is, ha a szoftvert kell korszerűsíteni, és beállítani a legújabb változtatásokat.

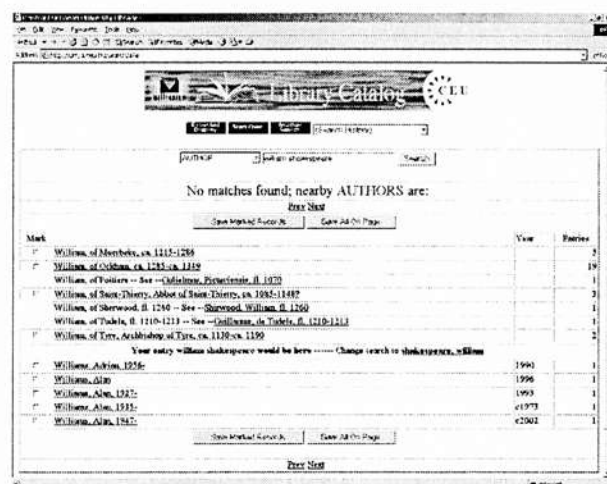
A Millennium szabványokon alapuló rendszer, és az Innovative aktív tagja az ANSI NISO szabványosító társaságnak, amely a könyvtári és információs társadalom szempontjából foglalkozik az egységesítéssel. A rendszer következetesen tartja magát a könyvtári és számítástechnikai szabványokhoz. A bibliográfiai adatokhoz a Z39.2 MARC szabványt alkalmazza. Kompatibilis a Z39.47, Z39.50, Z39.70 szabványokkal, az EDIfact üzenetközvetítési protokollal; ISO és ART-tel működő könyvtárközi kölcsönzési modulokkal is tud kommunikálni.

OPAC

A Millennium szabad kezdet ad a könyvtárnak abban, hogy az olvasói katalógust helyileg állítsa be, válasszon a felajánlott egyszerű vagy összetett keresési opciók között, és segítséget adjon a különböző funkciókhoz, elmagyarázva, hogyan lehet lefolytatni egy keresést. A tipikus keresések mellett az összetett kereséseknél előre lehetett definiálni a korlátokat, míg az egyszerű keresésnél utólag is módosítható a keresőkérdés. A rendszerben alapértelmezésben szerző és cím, tárgyszó, osztályozási jelzet és címindex alapján lehet böngészni. Kiegészítő keresések (pl. folyóiratcímek) a könyvtár egyedi beállításai alapján szintén megvalósíthatók. Az indexelési elvárásokat a KEEK még a kezdeti paraméterezéseknél megadta az Innovative-nak. A Millenniumban lehetőség van egyszerű, összetett, vagy AltaVista típusú kulcsszavas kere-

sésre. A Boole-operátorok mellett a közelségi, távolsági műveletekre, a zárójelezésre, csonkolásra és a helyettesítésre is lehetőség van, ha kulcsszavas keresést végzünk az OPAC-ban. A katalógus kinézetét, formáját a KEEK munkatársai tervezhették meg, HTML és stíluslapok segítségével.

Az Innovative arra tervezte a szoftvert, hogy a felhasználó mindenképpen választ találjon az általa feltett kérdésre. A Millennium lehetőséget ad a kulcsszavas keresés cím- vagy tárgyszavas kereséssé történő módosítására. Ha a katalógusban való keresés eredménytelen, akkor segítő válasz érkezik, megmutatva a böngészőfelületen a keresetthez közel található tételeket, vagy megmutatja, hogy a keresőszavak sorrendjének felcserélése milyen eredményre vezethet (l. 4. ábra).

4. ábra

A WebOPAC felhasználójának keresését hiperlinkekkel könnyíti, hogy ugyanazon szerző egyéb műveihez hasonló tárgyszóval, osztályozási jelzettel, vagy más közös indexponttal rendelkező dokumentumhoz is kapcsolódhasson. A Millennium a világhálón található egyéb forrásokhoz is hozzáférést biztosít a termék integrált forrásösszekötő eleme segítségével.

A Millennium lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a könyvtár határozza meg, mely mezőket és almezőket kívánja megjeleníteni az OPAC-ban. A felhasználók nem tehetik meg ezt, ugyanakkor a rendszer felajánlja, hogy az eredményeket különböző formátumokban exportálhassák az olvasók (letöltés, elektronikus levélben elküldjék maguknak vagy kinyomtassák). Az egyetem diákjai főként az EndNote bibliográfiakészítő szoftvert használják, ezért ebben a formában, sőt MARC formátumban is lehet tölteni az adatokat. A Millenniumnak

van egy URL felülvizsgáló szolgáltatása is, amely lehetővé teszi, hogy a könyvtáros az adatbázisban köteget ellenőrzést végezzen a bibliográfiai és érkeztetési rekordokban szereplő csatolókon. Az átvizsgálás során a program megnézi, hogy a web-lap még a helyén van-e, és a hibákról jelentést készít. Ez a beszámoló jelzi, hogy melyik bibliográfiai rekordban található az érvénytelen URL, a könyvtáros pedig hozzáférhet, és megszerkesztheti vagy törölheti az érvénytelen URL-t.

Az olvasók a WebOPAC-on keresztül megtekinthetik az általuk kikölcsönzött könyveket, s lehetőség van a hosszabbításra is. A KEEK egyelőre a sok-fajta WebOPAC funkció közül (az olvasók egyéb adataikat is láthassák, kiválaszthassák, hogy az értesítéseket elektronikus vagy nyomtatott levél formájában kapják, módosíthatják az ezekhez kapcsolódó címeket, könyveket jegyezhessenek elő) az egyetem dolgozóinak, tanárainak és diákjainak egyelőre csupán a könyvtárközi kölcsönzést engedélyezi elektronikus úton. A korábban elmentett keresőkérdések alapján olvasmányajánlatokat kaphatnak az újonnan érkezett, katalogizált és érdeklődésükre számot tartható dokumentumokról.

Katalogizálási modul

A Millennium a MARC21 formátumot használja, és teljes MARC21 kompatibilitást biztosít. A példányadatok egyenesen a bibliográfiai adatokhoz kapcsolódnak, és nincsen felső határa annak, hogy egy bibliográfiai rekordhoz hány példánydarab tartozhat. Ugyanakkor egy példányrekord több bibliográfiai rekordhoz is kapcsolódhat, hogy a gyűjteményes műveket külön egységekben is lehessen kezelni. A katalógus minden bővítési tranzakciója, a bibliográfiai egységek szerkesztése azonnal megjelenik az OPAC-ban is, és az újonnan hozzáadott rekordok a többi modul számára is elérhetővé válnak (l. 5. ábra).

A Millennium a teljes MARC 21 kapacitással egy rekordon belül 100 000 karaktert engedélyez, rekordonként lehetőség van maximálisan 1000 mező, mezőnként pedig 10 000 karakter tárolására. A katalogizálás során a megszokott kivágás-másolás-beillesztés, valamint a „drag and drop” funkciókat lehet használni. Előre meghatározott sablonokat lehet használni, rekordtípustól függően. A könyvtár beállíthatja, hogy egyes mezőknek milyen alapértékei legyenek, s ezeket mint „Varázslókat” lehet használni.

LANG	ang	CAT DATE	04-07-1995	COUNTRY	pau
SNIP	0	DBI LVL	m	MARCTYPE	
LOCATION	msk	MAT TYPE	a		
COPIES	1	DISPLAY			
CALL #	092	799.29798.bw105			
AUTHOR	100	1	Walker, Tom, 1945-		
TITLE	245	10	Shadows on the tundra : bAlaskan tales of predator, prey and man / cTom Walker.		
EDITION	250		1st ed.		
IMPRINT	260		Harrisburg, Pa. : bStackpole Books, cc1990.		
DESCRIPT	300		ix, 177 p., [8] p. of plates : ill. ; c24 cm.		
SUBJECT	650	0	Hunting / Alaska.		
SUBJECT	650	0	Game and game-birds / Alaska.		
ISNSTD#	020		0811717240 :		
LOC CTRL#	035		89035592		
MARC	005		19900329141931.2		
MARC	008		890606s1990 pauaf 000 0 eng pam a		

5. ábra

A könyvtárosok között jogosultsági hierarchiát lehet létrehozni különböző hozzáférési jogokkal. Van, aki szerkeszthet és törölhet, a korlátozott hozzáféréssel rendelkezők viszont csak betekintést kapnak a bibliográfiai rekordokhoz. A Millenniumban lehetőség van köteget törölni egy előre lefuttatott keresés (listakészítés) eredményei között. A listakészítési funkció lehetővé teszi, hogy egy tétel bármely elemére és több elem kombinációjára lehessen keresni.

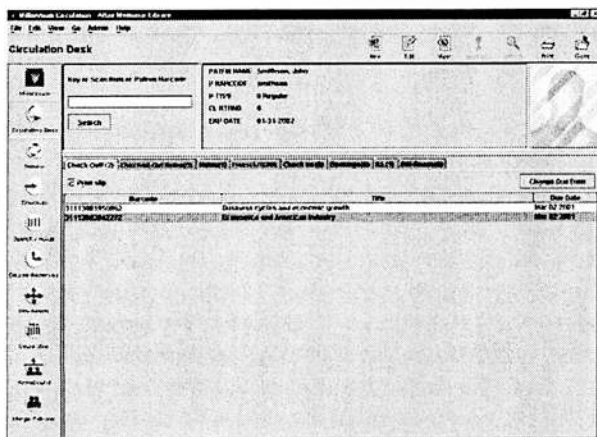
Kölcsönzés

A Millennium teljesen szervezett kölcsönzési modullal rendelkezik, amelynek a kulcselemei a következők:

- Kölcsönzés.
- Visszavétel.
- Hosszabbítás – ami lehet önkiszolgáló a Web-OPAC felületén keresztül.
- Büntetések számontartása.
- Automatikus jogletiltás, ha az olvasó nagyobb összeggel tartozik a könyvtárnak, illetve a megengedettnél több büntetőpontot gyűjtött össze.
- Felszólítások, értesítések küldése elektronikus levélben vagy hagyományos módon.
- Előjegyzések kezelése.
- Többféle kölcsönzési periódus kezelése, akár órákra, vagy napi lebontásra.

A rendszer átfogó paraméterezéssel teszi lehetővé, hogy a könyvtár kialakítsa kölcsönzési rendszerét a példány típusától, helyétől (pl. különgyűjtemények esetében eltérő határidők felvétele) és az olvasó jogosultságától függően. A beállítások figyelembe veszik a könyvtári nyitva tartást a kölcsönzés lejártaának megállapításakor, s a felszólítások készítésekor.

Meghatározható, hogy mely példányt ki jegyezhesse elő, hány előjegyzést tehessen egyszerre egy olvasó. Példánytípusra is lehet limitálni az előjegyzést, és eltüntetni egy bizonyos olvasói típust, vagy minden olvasótól megtagadni a lehetőséget a rezerválásra. A könyvtár eldöntheti, hogy helytől, olvasói vagy példánytípustól függően hányszor lehet meghosszabbítani a kölcsönzéseket, s szabályozhatja, hogy mikor lehet hosszabbítani, illetve letiltani a lehetőséget, ha a könyvet előjegyezték. A felszólításokat és értesítéseket a szoftver elektronikus levélen küldi ki, ha az e-mail cím meg van adva, de lehet ezt módosítani nyomtatott verzióra is. A szoftver lehetőséget nyújt arra, hogy a dokumentumok házon belüli használatát is követni lehessen: a könyveket kiadják „helyben használatra”, vagy az asztalokon hagyott köteteket a könyvtáros regisztrálja a „helyben” vagy „fénymásolásra használt” funkcióval. A kölcsönzési modulban végezhető változásokhoz is a katalogizálásnál említett *Listakészítési* funkciót lehet használni, s ezzel kötegelte módosítások is elvégezhetők. Az olvasók státusát, jogait bármikor meg lehet változtatni, s a diákok adatait külső forrásból is lehet importálni (l. 6. ábra).

6. ábra

A kötelező olvasmányok listáit is itt lehet kezelni. A kurzusok és a hozzájuk tartozó dokumentumok az OPAC-ban kereshetők a professor neve vagy a tantárgy címe alapján. Egy kurzushoz akár 500 példányt vagy címet is félre lehet tenni. Előre meghatározható, hogy mikortól lépjen érvénybe az olvasmányanyag zárolása, és meddig legyen ebben a státusban. Ez azt jelenti, hogy egy évre előre megadott olvasmánylisták változhatnak attól függően, hogy mely könyvekre melyik szemeszterben van szükség. Mindezek a változtatások természetesen az eredeti kölcsönzési paraméterek megőrzésével történnek, azaz miután egy-egy

kurzus lezárult, a könyvek visszakerülnek abba a státusba, amelyben előzőleg is voltak. A Millennium kölcsönzési modulja a tranzakciókat rögzíti, így később visszakereshetők.

Szerzeményezési modul

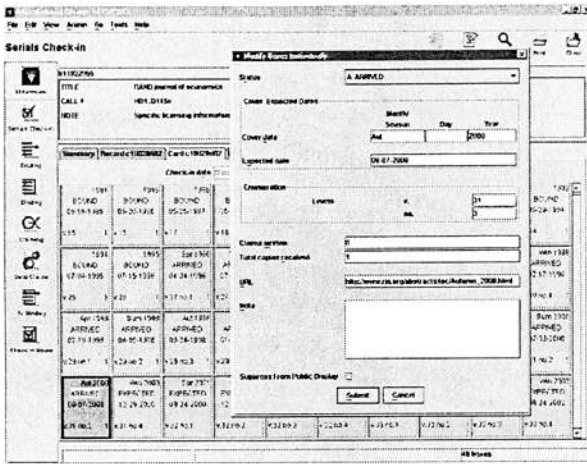
A Millennium *szerzeményezési* modulja teljesen integrált, képes különböző típusú állománygyarapítási módszerek kezelésére, valamint a költségek kézben tartására, könyvelésére, számlázásra, a szállítmányozók adatainak kezelésére, érkeztetésre. A modul hasznosítja a már meglévő bibliográfiai tételeket, illetve közvetlenül tud töltetni külső adatbázisból adatokat egyenesen a gyarapítási modul számára (a Z39.50-es protokoll segítségével). Az így létrejött tételt tovább lehet használni előszerzeményezésre, majd helyi adatok hozzáadásával rendelésként vissza lehet küldeni a könyvtárellátónak, akitől a számlázási adatokat szabványosított formában szintén fel lehet tölteni a rendszerbe. Az így létrehozott tételek megjeleníthetők az OPAC-ban, kereshetők lesznek, és az olvasók figyelemmel követhetik, hogy rendelés alatt áll-e egy adott dokumentum, mikor érkezett be, s éppen melyik részleg dolgozik vele (szerzeményező vagy katalogizáló).

A szoftver ezen modulja kezeli a tanszékek szerinti költségelosztást, engedélyezi a különböző pénznemekben történő vásárlást, a valutákat automatikusan átváltja az alapértelmezettre, de az átváltási táblázatot helyileg kell beállítani az árfolyamok alakulása szerint. Ha változás történik a valutatáblázatban, ez azonnal megjelenik a szerzeményezés pénzügyekkel kapcsolatos számításaiban.

A költségvetési évet többféle szempont alapján lehet lezárni. Ennek eredményeként a pénzalapokat újra elosztja a rendszer a könyvtár által meghatározott szempontok szerint. A szoftver folyamatosan figyeli a reklamációkat, összegyűjti, és mielőtt a könyvellátóhoz küldi, felül lehet őket vizsgálni. Régebbi rendelési adatokat lehet archiválni, és amíg szükséges, megtartani a rendszerben, vagy elmenteni, és adott esetben újra feltölteni.

Periodika modul

A Millennium *folyóirat* modulja is teljesen integrált, nyilvántartja a folyóiratok előre megadott gyakoriságát, az indexeket és különszámokat, az érkeztetést, köröztetést, reklamálást, rendelést és kötetet. A különböző tevékenységeket ebben a modulban is a jogoktól lehet függővé tenni (l. 7. ábra).

7. ábra

A folyóirat-rendelés a szerzeményezési modulon keresztül történik, de a folyóiratnál generálja az érkeztetési rekordokat. A köttetésre is előkészíti a folyóiratokat, előre meghatározott szempontok szerint figyeli a teljes évfolyamok beérkezését, és jelzi, ha lehet őket köttetni.

Könyvtárközi kölcsönzési modul

A Millennium *könyvtárközi* moduljában egyenesen lehet kérést elhelyezni akár az OPAC, akár a könyvtárosi felületek felől. Könyvtárközi kölcsönzéshez csak az egyetem dolgozóinak, tanárainak és diákjainak van joga, ők viszont elektronikusan is leadhatják a kérésüket a WebOPAC-on keresztül. A modul először a helyi adatbázisban végzi el a keresést, hogy felesleges kívánsággal ne kelljen foglalkozni, ezután a Z39.50 segítségével külső adatbázisokhoz fordul, hogy feltárja az esetleges lelőhelyeket. A kéréseket levélben, e-mailen, ARTE-levélben vagy ISO 10160 elektronikus üzenet formájában lehet továbbítani. A modul teljesen össze van kapcsolva mind az OPAC-kal, mind a kölcsönzéssel, hogy hatékonyan lehessen kezelni a könyvtárközi dokumentumokat, hosszabbításukat stb. Ha egy kérés beérkezik, akkor az olvasót levélben értesíti, illetve az olvasó profiljában is megjelenik az esemény.

Z39.50

A Millennium Z39.50 kliense elérhető a katalogizáló, szerzeményező, folyóirat-kezelő modulból és a könyvtári katalógusból egyaránt. A különböző szerverekhez be lehet állítani, hogy nyilvános, vagy csak dolgozói hozzáférést biztosítsanak. A Z39.50 kezelőfelülete lehetővé teszi, hogy a Millenniumban használt keresőkérdéseket több távoli,

Z39.50-nel kompatibilis adatbázisban is feltehesse a felhasználó. A rekordokat MARC és OPAC formátumban tudja átvinni a Millennium, de az importálás az ottani szerver MARC formátumában történik.

Rendszermenedzsment

Szerveroldali rendszermódosítást szintén menü opcióból lehet elvégezni. Először is a módosított komponenst az Innovative felhasználói weboldaláról lehet ftp-vel letölteni. A rendszer ellenőrzi, hogy a módosítás előtt történt-e mentés, majd automatikusan lefuttatja az upgrade-et. Az Innovative ügyfélszolgálatosaival előre kell időpontot egyeztetni, így ők végig figyelemmel kísérik a folyamatot. A rendszer automatikusan újraindul a szoftverfrissítés után. A legtöbb módosítás szerverleállítás nélkül végrehajtható. A kliensoldalú módosításokat a könyvtári szerverre kell elsősorban átmásolni, majd az első hálózati csatlakozáskor a kliens automatikusan felismeri és lefuttatja a változtatást. A KEEK két éve alatt eddig két újabb verziót kellett telepíteni, de eddig minden zökkenőmentesen zajlott. A legújabb, Silver verzió telepítésére 2004 novemberében kerül sor.

Millennium Menedzsment Riportok

A rendszer minden modulban automatikusan többféle jelentést készít, amelyhez nincs szükség külön rendszeradminisztrátori beavatkozásra, és a jogosult könyvtárosnak szinte azonnal rendelkezésére áll. A jelentések a weben keresztül érhetők el a könyvtár szerverén, a hozzáférés a jogosultságtól függ. Az eredményként kapott beszámolókat ki lehet nyomtatni, letölteni vagy elektronikusan továbbítani (FTP vagy e-mail segítségével). A legtöbb beszámoló grafikus formában is megjeleníthető, letölthető, és később táblázatkezelővel módosítható, átszabható. Az általános statisztikai beszámolók, mint az olvasói keresések elemzése, a gyarapodás, a költségvetési és kölcsönzési statisztikák a Javát engedélyező böngészővel megtekinthetők.

Végül

Egy könyvtári rendszer megváltoztatása komoly projekt, amelynek hatása kiterjed a könyvtárosok mindennapi feladataira, valamint a felhasználók felől elérhető szolgáltatásokra is. Ezért különösen fontos, hogy az egyik rendszerről a másikra való áttérés zökkenőmentes legyen. A legtöbb könyvtár

számára az a legfontosabb, hogy a színpalak mögött zajló eseményekről az olvasóközönség minél kevesebb tudomást szerezzen, és az olvasószolgálati feladatokat zavartalanul lássák el a könyvtárosok. A Millennium alkalmazása során közel egy évig a színpalak mögött dolgoztak a KEEK munkatársai, állandó kapcsolatban állva az Innovative embereivel.

Eddig soha nem jelentett hátrányt, hogy a forgalmazó cégnek nincs földrajzi közelségben irodája, mivel az Innovative munkatársai korlátlanul hozzáférnek a szerverhez, és folyamatos megfigyelés alatt tartják a munkafolyamatokat; 24 órás e-mail és telefonos ügyfélszolgálatukhoz bármikor lehet fordulni, s a probléma fontosságához mérten mindig azonnali segítséget kaptunk. A KEEK mindenestre meg van elégedve a választásával. A legnagyobb gond talán: a szoftver lehetővé tette, hogy a könyvtár, a szolgáltatások, a munkafolyamatok rengeteg új funkcióval gyarapodjanak, de ezek nagy része még nincs kiaknázva.

Irodalom

COHN, John M.–KELSEY, Ann–FIELS, Keith Michael:
Planning for integrated systems and technologies: a how-to-do-it manual. – Neal-Schuman: London, 2001.

SZLATKY Mária: Állománygyarapítási politika és gyakorlat a Közép-európai Egyetem Könyvtárának első öt évében (1992–1997). = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 44. köt. 11. sz. 1997. p. 415–419.

Innovative Interfaces: Millennium. <http://www.iii.com/mill/index.shtml>

Beérkezett: 2004. X. 5-én.

Lepp Tünde

A Közép-európai Egyetem Könyvtárban az elektronikus adatbázisokért, az OPAC-ért és a honlapért felelős, a Multimédia könyvtár vezetője.

E-mail: lepptund@ceu.hu

Az Európa Tanács első speciális információs pontja Magyarországon

Az Európa Tanács elsődleges célkitűzése 1949. évi megalakulása óta a földrész egységének megszilárdítása, az európai polgárok emberi méltóságának megőrzése olyan alapvető értékek érvényesítése révén, mint a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság tiszteletben tartása. Ezt a célt szolgálja a budapesti *Információs és Dokumentációs Központ* tevékenysége is, amelyben alapvető jelentőségű a szabad hozzáférés biztosítása az információhoz, ami egyrészt a nyilvános és ingyenes könyvtári szolgáltatások, másrészt a széles körű kiadói tevékenység révén valósul meg.

A budapesti központ 2001 tavaszán kidolgozott egy projektet a vakok esélyegyenlőségének segítésére, amelyet az Európa Tanács mintaértékűnek fogadott el, és meghirdetett a tagországokban. Ennek a projektnek a keretében 2004. novemberben nyílt meg az Európa Tanács első *Speciális Információs Pontja* a Magyar Vakok és Gyengén látók Országos Szövetségének székházában. A kezdeményezés a látássérültek és az olvasási nehézségekkel küzdők számára teszi könnyen hozzáférhetővé az Európa tanácsi dokumentumokat, a szervezetről szóló információkat.

A gyűjtemény alapját „A vakok esélyegyenlőségéért” projekt keretében a budapesti központ által évek óta folyamatosan megjelentetett magyar nyelvű pontírást, hangzó és elektronikus dokumentumok képezik. Ezek kiegészítésül 2004-ben mintegy ötven Európa tanácsi kiadvány vakbarát változata készült el. A kiadványok a különböző információhordozóknak megfelelően épülnek be a Vakok Szövetségének gyűjteményeibe: a Braille könyvtárba, a Hangos könyvtárba, a Vakok Elektronikus Archivumába, elérhetők a számítógépes oktatóteremben, a Boltív Internet Klub számítógépein.

A projekt célja: a konkrét információs igények kielégítésén túl követendő példát mutat a különböző szervezeteknek és intézményeknek, hogy csatlakozzanak az esélyegyenlőség kiszélesítésére irányuló kezdeményezésekhez.

/Az Európa Tanács budapesti Információs és Dokumentációs Központjának sajtóanyaga, 2004. november 23. 4 p./

(V. P. É.)